

## İSLAMA GÖRE EVLİLİKTE EŞLER ARASINDA UYUM SORUNU -İnanç ve Ahlâk Uyumu-

Abdurrahman KASAPOĞLU  
Yrd. Doç. Dr., İnönü Ü. Per. Sun.  
akasapoglu@inonu.edu.tr

### *Özet*

Evliliği konu edinen ilmî disiplinlerin yapmış olduğu araştırmalar, eş seçiminin evlilik uyumunda önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Eş seçimi ve eşler arası uyum sorunu bazı Kur'an ayetlerine de konu olmuştur. Kur'an, özellikle eşler arasında inanç benzerliğini önemli ve öncelikli görmektedir. Kur'an'ın eşler arasında benzerliğe konu ettiği diğer insanî özellik ise, "iffet" karakteridir. Kur'an'da, iffetli olma yönünden birbirine benzer kimselerin evlenmeleri tavsiye edilmektedir.

### *Giriş*

Evlenmeyi tasarlayan erkek ve kızın zevklerinde, gündelik yaşantılarıyla ilgili alışkanlıklarında, inandıkları ve değer verdikleri şeyleri tercihlerinde bir hayli fark ve zıtlıkların olmasını beklemek doğaldır. Diğer taraftan eş seçme meselesi kendi içerisinde, evlenecek iki kişinin oluşturmaya umdukları uyum ve mutluluğun elde edilmesini güçleştirecek ihtimallerle doludur. Bu sebeplere bağlı olarak günümüz koşulları içerisinde evlilikte eş seçimi, evlilik hayatında uyum ve mutluluğu garanti edebilmeyi kolaylaştıracak mahiyette değil, duygular ve tesadüfler yoluyla yapılmaktadır.<sup>1</sup>

Günümüzdeki gençlerin çoğu gerçekçi olmayan beklentilerle evliliğe adım atmaktadırlar. Evlilik kararında, karşılarındaki insanın karakterinden, evlilikten ne beklediğinden, yaşam felsefesinden daha çok, ekonomik zenginlik, kariyer, fiziksel çekicilik gibi yönlerine bakmaktadırlar. Oysa zenginlik, kariyer ve güzellik

-----  
<sup>1</sup> Mitat Enç, *Ruh Sağlığı Bilgisi*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1979, s. 249-250.

gibi unsurlar tek başına insanı iyi bir eş yapmaya yetmezler. Sadece nesnel değerler ölçü alınarak kurulan evlilikler gelişme imkânı gösteremezler. Buna karşılık, gerçekçi beklentiler üzerine kurulan evlilikler, temeli sağlam olduğu için, yaşanması muhtemel sorunlara rağmen daha çok gelişme imkânı bulurlar.

Eğer kendimize “doğru” bir eş seçmezsek, evliliğimizi başlangıçtan itibaren kötü bir gelecek bekliyor demektir. Yanlış seçim, olgunlaşmamış ve yanlış evliliklere yol açabilir. Mutlu bir yaşam için hâll edilmesi gereken meselelerden biri, kişinin kendisine uygun bir eş seçmesidir. En sağlıklı eş seçimlerinde ve evliliklerde bile zaman zaman çalkantılar yaşanabilir. Ancak yapılan seçim doğruysa, devamlılığı olan ve niteliği gittikçe artan bir evlilikten söz edilebilir.<sup>2</sup>

Doyumlu bir evlilik yaşantısı, eşlerin birbirine ne kadar uygun olduklarıyla doğrudan ilişkilidir. Ailenin huzurlu olmasının ilk koşulu eşler arasındaki uyum ve anlaşmadır. Uyumlu beraberliklerin hayatı kolaylaştıracağı, güzelleştireceği ve zenginleştireceği söylenir. Eş seçmede, evlenecek kişilerin benzer yönlerinin çok olmasının, evlilikte başarı şansını artıracığına inanılır. Eşler arasındaki benzerlikler evlilik hayatını kolaylaştıracağı gibi, farklılıklar da zorlaştırabilir. Bu yüzden evlilikte ekonomik durum, dinî inanç, ırk, eğitim, yaş, sosyal değerler açısından eşlerin önemli ölçüde birbirlerine yakın ve benzer olmaları istenir.

Eş seçimi ve eşler arası uyum sorunu bazı Kur'an ayetlerine de konu olmuştur. Kur'an, özellikle eşler arasında inanç benzerliğini önemli ve öncelikli görmektedir.<sup>3</sup> Kur'an'ın eşler arasında benzerliğe konu ettiği diğer insanî özellik ise “ıffet” karakteridir. İffetli olma yönünden birbirine benzer kimselerin evlenmeleri tavsiye edilmektedir. Kur'an'da eş seçimi meselesi inanç ve ıffet karakteri yönünden benzerlik konularıyla ortaya konmaktadır. Hz. Peygamber'in hadislerinde ise eş seçimiyle ilgili diğer beşerî kriterler de gündeme getirilmektedir. Ayrıca İslâm fıkıh literatüründe “kefâet” ilkesi çerçevesinde, eşlerin birbirine denkliği, benzerliği ve uygunluğu dinî ve sosyal bir mesele olarak her zaman göz önünde tutulmaktadır.

Araştırmamızın başında evliliği kendisine konu edinen sosyolojinin ve evlilik sorunlarıyla ilgilenen diğer ilmi disiplinlerin verilerini ele alacağız. Kur'an'ın eş seçimine ilişkin emir ve tavsiyelerde bulunduğu ayetleri, inanç uyumu ve ahlâkî

-----  
<sup>2</sup> Karen Horney, *Kadın Psikolojisi*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara, 1995, s. 127; Z. Bengi Semerci, *Duyguların Şifresi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005, s. 191; Rasim Bakırcıoğlu, *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 126.

<sup>3</sup> Bkz., Bakara, 2/221; Mümtahine, 60/10; Mâide, 5/5.

uyum başlıkları altında inceleyeceğiz. Daha sonra Hz. Peygamber'in eş seçimiyle ilgili tavsiyelerini ortaya koyan hadislerine, ardından da fıkıh literatürünün evlilikte denkliliğe ele aldığı "kefâet" konusuna yer vereceğiz.

### ***A. Eşler Arası Uyum Sorununa Psiko-Sosyal Yaklaşım***

Eş seçiminde en çok dikkat çeken özellik, çiftler arasındaki benzerliktir. Araştırmalar, birlikte yaşayan evli çiftlerin genellikle eşlerini aynı toplumsal çevreden, hatta kendileriyle aynı coğrafi bölgeden seçtiklerini saptamışlardır. Bu duruma "denkteş evlilik" denilmiştir. Evlilikte denklik, benzeşme ihtiyacından kaynaklanır. Eşlerin coğrafi köken, yerleşim yeri, ailelerinin aynı meslek gurubundan olması, din, eğitim düzeyi, meslek yaşamı, yaş, kültür gibi ortak özellikleri paylaşması evlilikte denkliliği oluşturur. Bunun tersi olan, özgeçmişlerinde dikkati çekecek kadar çok farklılıkların bulunduğu evlilikler ise, "benzeşmez evlilik"lerdir. Irk, milliyet, din bakımından birbirlerinden farklı kadın ve erkeğin evlenmelerine "karışık evlenme" adı verilir.<sup>4</sup>

İnsanlar geniş bir yelpaze içerisinde çeşitli benzerlikler gösterirler. Milliyet, din ve kültür benzerliklerinin yanında, aynı toplum içerisinde yaş, mezhep, eğitim, sosyal statü, meslek, mizaç gibi çeşitli benzerliklerin insanları bir araya getirdiği, yakınlılaştırdığı ve dostluklar teşkil ettirdiği görülür. Aslında belirli bir gurup içerisinde yaşayan insanların birbirlerini daha iyi anlamaları, düşünce, inanç ve duygu bakımından birbirlerine yakınlık duymaları doğal ve olağan bir nitelik taşıır. Yapılan araştırmalar, bu benzerliklerin eş seçiminde de önemli bir yere sahip olduğunu göstermiştir.<sup>5</sup>

Eş seçimi konusunda benzerliklerin dikkate alındığı bir gerçektir. Evlenecek kişilerin benzer özelliklerinin çok olmasının, evlilikte başarı şansını artıracığına inanılır. Kişilerin dünyaya, yaşama bakış açıları, çalışırken, eğlenirken, evde yaşarken takındıkları tutumlar, para konusundaki hırslarının dereceleri, kariyer konusundaki beklentileri, meslekî performansları, dinî inançları ve bunlara benzer birçok şey evlilik uyumunda dikkate alınması gereken özelliklerdir. Eş adaylarının sınıfsal düzeyi, sahip olduğu ekonomik düzey ve geçim tarzı, yetiştiği aile yapısı, giyim ve

<sup>4</sup> Chiristiane Collange, *Boşanma Salgını*, Çev. Sevim Akten, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 49; Rezan Şahinkaya, *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, Kardeş Basımevi, Ankara, 1979, s. 144; Muhammed Bozdağ, *Sevgi Zekâsı*, Yakamoz Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 88; Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Aktüel Yayınları, İstanbul, 2005, s. 270-271.

<sup>5</sup> Barlas Tolun, *Toplum Bilimlerine Giriş*, Adım Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 220; İhsan Sezal, "Toplum ve Aile", (Sosyolojiye Giriş, Editör: İhsan Sezal), Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2003, s. 152.

davranış estetiği, eğitim düzeyi ve kalitesi hesaba katılmalıdır. Evlenilecek kişinin fiziksel, eğitsel davranışlarının yanında ailevi ve çevresel üstünlükleri, avantajları da önemlidir. Evlenecek kız ve erkeğin ailelerinin toplumsal statü ve ekonomik bakımdan aynı düzeyde olmaları yaygın bir beklentidir. Evlilikte hayata bakışın ve ilgi alanlarının ortak olması, kültürel değerlerin yakınlığı karşılıklı uyum için bir gerekliliktir.<sup>6</sup>

Eşler arasındaki uyumun belirleyicilerinden en önemlisi, evlilikten ne beklendiğidir. Beklentilerin gerçekçi olup olmadığı, kadın ile erkeğin beklentilerinin birbiriyle örtüşüp örtüşmediği, evlilikteki uyumun kalitesini belirler. Beklentiler birbirine ne kadar yakın olursa, uyum da o kadar kolay sağlanır. Karı kocanın sahip olduğu kişisel özellikler, geçmiş yaşantıları, tecrübeleri birbirine ne kadar benzer veya yakınsa evlilikte işlerin yolunda gitme olasılığı o kadar yüksektir. Aynı kültürel çevreden yapılan evlilikler aile içi uyumu kolaylaştırır, çocuklara aktarılabilecek davranış modellerine yardım eder.<sup>7</sup>

Din, ırk, dil, eğitim, sosyo-ekonomik statü ve sosyal değerler açısından önemli ölçüde yakınlık ve benzerliklerin bulunduğu evliliklerde, anlaşmazlık ve çatışma konuları en az düzeye iner. Çıkabilecek sorunlar daha gerçekçi bir yaklaşımla ve daha kolay çözülebilir.<sup>8</sup>

Evlilikte başarısızlığın en önemli sebeplerinden birisi zevklerin ve huyların uyuşmazlığıdır. Birbiri ile olumsuz karakterlere sahip olan eşler evliliklerini sürdürmede zorlanırlar. Mizaçları, zekâ seviyeleri, kişilik yapıları<sup>9</sup> arasında çok büyük farklar olan eşlerin anlaşabilmeleri çok güçtür. Kültür ve statü uçurumu çarkların boşluğunu derinleştirir, evlilik uyumunu engeller. Farklı ortamlarda yetişmiş iki insanın düşünce kalıplarının farklı olması da kaçınılmazdır. Eşlerin dünyaya, hayata, kültürel değerlere, inanca, aileye ilişkin meselelere bakış açıları farklılık gösterdikçe,

-----  
<sup>6</sup> Birsan Gökçe, "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 1, 1987, s. 13; İbrahim Ethem Özgüven, *Ailede İletişim ve Yaşam*, PDREM Yayınları, Ankara, 2001, s. 38; Kaan Arslanoğlu, *Psikiyatri Elkitabı*, İstanbul, 2002, s. 181; Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2005, s. 198; Ergün Yıldırım, *Kişisel Gelişimin Sosyolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2002, s. 36-38.

<sup>7</sup> Nevzat Tarhan, *Evlilik Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006, s. 18; Kemal Sayar, *Ruh hâli*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006, s. 111; Yıldırım, *a.g.e.*, s. 36.

<sup>8</sup> Sunal İl, "Evlilik ve Eş Seçimi", Sosyal Hizmetler Dergisi, sayı: 10, 1999, s. 18.

<sup>9</sup> Kötü alışkanlıklar, cinsel sapmalar, akıl hastalığı, psikolojik rahatsızlıklar, tembellik, hırsızlık, yalancılık gibi tutum ve davranışlar, eş seçiminde istenmeyen kişilik özellikleri arasında sayılır.

evlilikten beklentiler de farklılaşır, bu yüzden ortak amaçlarda buluşmak zorlaşır. Karı ve kocanın değişik çıkarların arkasından koşmaları ailenin dağılmasına yol açacak durumlara zemin hazırlayabilir. İletişim imkânlarının olağanüstü bir biçimde geliştiği çağımızda bile örfleri, adetleri, inançları, dünya görüşleri, güncel yaşam koşulları farklı insanların aile kurmada çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir.<sup>10</sup>

İyi evlilikler, farklılıklar üzerine değil, benzerlikler üzerine kurulur. Zıt görüşleri ve farklı zevkleri olanlar birlikte çok fazla vakit geçirirlerse, bazı çatışma noktalarının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Örneğin, eşlerin çocuk yetiştirme anlayışları arasındaki farklardan büyük çatışmalar çıkabilir. Eğer değerlerde, dini inançlarda derin farklar varsa çatışma kaçınılmaz olur. Ya da boş vakitleri değerlendirme konusunda farklı zevkleri, fikir ayrılıkları varsa her an sorun çıkabilir.<sup>11</sup>

Boşanmanın sosyolojik yönü üzerinde yapılan araştırmalar bazı faktörlerle boşanma oranı arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Bu faktörlerden birisi de, eşlerin farklı sosyal ortamdan gelmeleri, karı/koca rolü üzerinde farklı düşünceler taşımalarıdır.<sup>12</sup>

Din, insan davranışlarına yön vermeyi hedefleyen, yaptırım gücü olan bir kurumdur. Dinlerin birbirinden farklı öğretileri vardır. Bundan dolayı farklı dinlere mensup eşlerin yaşayış biçimlerinde de farklılıklar olur.

Evliliğin başlangıcında, eş seçiminde din oldukça etkilidir. İnsanlar eş seçerken genellikle kendi dinlerinden olanlarla evlenmeyi tercih ederler. Yapılan araştırmalarda, Aynı dinî inançların paylaşılmasının iyi bir evlilik için “çok önemli” olduğunu düşünen kadın ve erkeklerin oranının bir birine yakın çıktığı görülmüştür. Genelde bireylerin kendi dininden olan kişilerle evlendikleri saptanmıştır.<sup>13</sup>

<sup>10</sup> A. S. Neill, *Sorunlu Aile*, Çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul, 2002, s. 35; W. E. Sargent, *Evlilikte Cinsel Uyum ve Mutluluk*, Çev. Serpil Toker, Huzur Yayınları, tsz., s. 24; Sefa Saygılı, *Evlilikte Mutluluk Sanatı*, TÜRDAV, İstanbul, 2001, s. 76; Fatih Kılıçarslan, *Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi İle Tedavisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 46; Nihat Kaya, *Evliliğin 10 Düşmanı*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2001, s. 12-14; Tarhan, *Evlilik Psikolojisi*, s. 19; Bozdağ, *a.g.e.*, s. 88; Tolan, *a.g.e.*, s. 220.

<sup>11</sup> Arnold A. Lazarus, *Evlilik Masalları*, Çev. Elvan Kandemir, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 144-146; Dale Carnegie, *Dost kazanmak ve İnsanlar Üzerinde Tesir Yapmak Sanatı*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, KİTSAN Yayınları, İstanbul, tsz., s. 274; Bahadır Bakım, “Evlilik Neye Yayar?”, Popüler Psikiyatri, sayı: 24, 2005, s. 10.

<sup>12</sup> Engin Eker, “Evlilik Sorunları”, (Kadın ve Cinsellik, Haz. Necla Arat), Say Yayınları, İstanbul, 1993, s. 88-89.

<sup>13</sup> Yılmaz Esmer, “Algılama ve Anlatımda Eşler Arası Farklılıklar”, (Kadın ve Cinsellik, Haz. Necla Arat), Say Yayınları, İstanbul, 1993, s. 109-110; Davut İbrahimoglu, *Evlilikte Doğru Seçim Ailede*

Yine bir araştırmada dinî inançların eş seçmede ne derece önemli olduğuna ilişkin soruya, katılımcıların %86'sı “çok önemli” ve “kısmen önemli”, %14'ü “önemsiz” olduğu cevabının vermişlerdir. Eş seçmede dinî inancın önemli bir boyut oluşturduğu, bireylerin evlenecekleri kimsenin dinî inançlarının kendilerinininkine benzer olmasını tercih ettikleri görülmüştür.<sup>14</sup>

Eş seçerken en çok dikkat edilmesi gereken noktaların başında inanç ve ideal birliği gelir. Evlenecek iki kişinin dinsel anlayış ve davranışlar bakımından birbirine uyan ailelerden gelmiş olmaları önemlidir. Çünkü ortak bir iman, ister dinî, ister millî ve siyasî olsun, aşkı şaşılacak derecede güçlendirir. Bir şeye tutkuyla inanmış biri için, bu inancı kendisiyle paylaşmayan birisini sevmek zordur. Eş olarak seçtiğimiz kişi, bizimle aynı inanç ve idealleri paylaşmalı, bize yolumuzda yoldaş olmalıdır.<sup>15</sup>

Çiftlerin bağlı bulundukları dinler arasındaki farklılık ve benzerliklerin oranı aile mutluluğunu etkiler. Eşlerin dinsel inançlarının farklılığı önemli bir sürtüşme konusu olabilir, ailenin mutluluğunu olumsuz yönde etkileyebilir. Farklı dinsel geçmişe ve tecrübelerle sahip olma, evlilikte statik risk faktörleri arasında sıralanır. Varoluşu değerlendirme konusunda dindar anlayışa sahip bir erkekle sosyal yaşamda aşırı rahatlığı arayan bir kadın arasındaki evlilikte zorlukların çıkması doğaldır. Özellikle dinler arasında büyük farklılık varsa ve eşlerin her ikisi de mensubu oldukları dinin kurallarına göre yaşamakta ısrarlı ise, bu durumda çiftlerin birlikte mutlu olma şansları azalır. Çünkü bunların tutumları, standartları, yeme, içme ve eğlenme tarzları, okudukları kaynaklar, hatta tatil günleri bile farklı olacaktır. Bu kadar büyük farklılıklar üzerine kurulan evliliklerden uyumlu bir birliktelik beklemek zordur. Ayrıca bu tür evliliklerde çocukların yetiştirilmesinde sorunların ortaya çıkma ihtimali de vardır. Bu durum çocukların isminin ve dininin ne olacağını, görecekleri din eğitimi anne-baba arasında tartışmalı bir hâle getirir.<sup>16</sup>

-----

*Mutluluk*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004, s. 66; Nurşen Adak, “Toplumsal Temel Yapı Taşı: Aile” (Kurumları Sosyolojik Bakış, Editör: Sevinç Güçlü), Birey Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 70-71.

<sup>14</sup> İbrahim Ethem Özgüven, *Evlilik ve Aile Terapisi*, PDREM Yayınları, Ankara, 2000, s. 59.

<sup>15</sup> Andre Maurois, *Yaşama Sanatı*, Çev. Kevser Nazlı Özburun, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1997, s. 66; Rezan Şahinkaya, *Aile İlişkileri*, M.E.B., İstanbul, 1980, s. 76; Yusuf Karaçay, *Çocukluktan Evliliğe Ruh Sağlığı*, Zafer Yayınları, İstanbul, 2002, s. 91.

<sup>16</sup> D. W. Baruch, Hyman Miller, *Evlilikte Cinsellik*, Çev. belli değil, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 158; Yıldız Güngen ve diğerleri, *Ev ve Ailede Yaşam Yönetimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 116; Mürüvvet Bilen, *Sağlıklı İnsan İlişkileri*, Armoni Yayınları, Ankara, tsz., s. 114; Hatice Günay Şenel, “Eş Seçimi Kararı”, (Evlilik Okulu, Editör: hâluk Yavuzer), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 63-64; Şahinkaya, *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, s. 150; Arslanoğlu, *a.g.e.*, s. 182; Sayar, *a.g.e.*, s. 111; Özgüven, *Evlilik ve Aile Terapisi*, s. 59.

## B. Kur'an'da Evlilik Uyumu

Kur'an, aile kurumunu sağlam ve sağlıklı temellere oturtmak için kimlerle evlenilip evlenilemeyeceği konusunda sınırlamalar getirmiştir. Bunlar arasında evli olma, aile ve belli yakınlık bağlarına –kan bağı ve evlilik yoluyla gerçekleşen sıhriyet bağına- sahip olmayı sayabiliriz.<sup>17</sup> Ayrıca müşrik olma, zina etme gibi durumlar da evlenmede hesaba katılmıştır. İzin verilen evlenmede, iffetli olma erdemi ölçü olarak konmuştur.<sup>18</sup>

Araştırmamızın bu bölümünde, mümin kimselerin müşriklerle evliliğini yasaklayan ayetleri, evlilikte inanç uyumu bağlamında değerlendireceğiz. Zina edenlerin yine zina edenlerle evlenebileceğini açıklayan ayetleri ise, evlilikte karakter uyumu bağlamında ele alacağız.

### 1. Eşler Arasında İnanç Uyumu

Yüce Allah, evlenilecek ve evlenilemeyecek kimseleri belirlerken bireylerin sahip oldukları inancı da dikkate almakta ve evlilik bağı oluşturacak insanlar arasındaki inanç durumunu evlilik kriterleri arasında saymaktadır:

“Allah’a ortak koşan kadınlarla, onlar inanıncaya kadar evlenmeyin. Allah’a ortak koşan kadın hoşunuza gitse dahi, inanan bir cariye, ortak koşan hür bir kadından iyidir. Ortak koşan erkekler de inanıncaya kadar, onları kadınlarınızla evlendirmeyin. Allah’a ortak koşan bir erkek hoşunuza gitse dahi, inanan bir köle, ortak koşan bir adamdan iyidir. Zira onlar ateşe çağırıyorlar. Allah ise izniyle cennete girmeye ve mağfirete çağırıyor. İnsanlara ayetlerini böyle açıklıyor ki öğüt alsınlar.”<sup>19</sup>

Ayetin nüzül sebebiyle ilgili iki rivayet vardır. Bu rivayetlerden birisine göre, Mersed İbn Mersed isimli bir Müslümanın müşriklerden çekici ve güzel bir kadınla evlenmek üzere Hz. Peygamber’den izin istemesi üzerine bu ayet inmiştir.<sup>20</sup> Eş seçiminde fiziksel güzellik ve çekicilik önemli bir etkidir. Eş seçiminde güzelliğe önem vermek hem insan doğasının hem de toplumsal beklentilerin bir sonucudur. İlerde Hz. Peygamber’in tavsiyelerinde ele alacağımız gibi, eş seçiminde güzellik ve

-----  
<sup>17</sup> Nisâ, 4/22-23.

<sup>18</sup> Ali Turgut, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Ahlâk Esasları*, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 133.

<sup>19</sup> Bakara, 2/221.

<sup>20</sup> Fahreddin er-Râzi, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, 1997, II/407; Vehbe ez-Zuhayli, *et-Tefsîru'l-Münîr*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1991, II/290; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, tsz., II/773; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1991, I/380.

çekicilik aynı zamanda dinin onayladığı, tavsiye ettiği bir özelliktir. Ayetin nüzûlüne sebep gösterilen olayda eş seçiminde ikinci bir kriter daha söz konusudur. Bu kriter dindir. Nüzûl sebebine konu olan kadın, güzelliği dolayısıyla eş olarak istenmiş ama, dinî açıdan müşrik kimliğine sahip olduğu görülmüştür. Mersed isimli mümin ile evlenmek istediği müşrik kadın arasındaki din uyumsuzluğu, ayetin nazil olmasına sebep gösterilmiştir.

Diğer bir rivayete göre de, sahabilerden Abdullah ibn Revâha kölesini dövmüş, sonra da yaptığına pişman olup durumu Hz. Peygamber'e arzetmiştir. Hz. Peygamber, cariyenin durumunu (dinî kişiliğini) sorduğunda Abdullah, onun Allah'a ve Elçi'sine iman ettiğini, namaz kıldığını, oruç tuttuğunu söylemiştir. Daha sonra Abdullah, yaptığı telâfi edebilme için söz konusu cariyeyi azat edip onunla evlenmiştir. Çevresindeki bazı kimselerin –evlilikte soyluluğa önem verenlerin- Abdullah'ın bir cariyeye evlenmesini yadırgayıp kınamaları üzerine bu ayet nazil olmuştur.<sup>21</sup> Köle ile hür arasında sosyal statü bakımından önemli bir fark vardır. Statü farklılığı evlilikte uyumsuzluğa yol açabilir. Benzer sosyal statüye sahip olanların evlilik uyumunu sağlamaları daha kolay olacağı düşünülür. İbn Revâha bu sosyal eşitsizliğe rağmen, din konusunda kendisine eş ve benzer olan bir kadınla evlenmeyi seçmiştir. Kur'an da eş seçiminde din uyumunun en önemli faktör olduğunu vurgulamak için köle bile olsa, hür bir müminin, mümin cariyeye ile evlenebileceğini örnek göstermiştir. İbn Revâha'nın başından geçen olay, evlilikte din uyumunu izah eden ayetin nüzûl sebeplerinden biri olarak gösterilmiştir.

Ayette sözü edilen müşrik kimseler, Allah'a ortak koşan, O'ndan başka tanrıların varlığına inanan, Allah'a inanmakla birlikte, başka tanrılara, örneğin putlara da tapmak suretiyle, uydurdukları tanrılara Allah'ı ortak yapan kimselerdir. Kur'an, burada, müşrik ifadesiyle, ilâhî bir kitaba sahip olmayan, Allah'a inanmakla birlikte başka tanrılara da tapan kimseleri kastetmiştir. Ehlikitap yani Yahudiler ve Hıristiyanlar, –bazı âlimlere göre- burada sözü edilen müşrik kavramı içerisinde yer almazlar.<sup>22</sup>

Bu ayete göre, müşrik kadınlarla evlenmek yasaklanmaktadır. Köle olmasına ve zayıflığına rağmen (sosyal statüsünün düşük olmasına rağmen) mümin bir cariyeye ile evlenmek, Allah'a ortak koşan soylu bir kadınla evlenmekten yeğ tutulmuştur. Yine mümin kızların ve kadınların müşrik erkeklerle evlendirilmeleri / evlenmeleri

-----  
<sup>21</sup> ez-Zuhayli, *a.g.e.*, II/290-291; Yazır, *a.g.e.*, II/772; Ateş, *a.g.e.*, I/380-181.

<sup>22</sup> Muhammed İbn Ali İbn Muhammed eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1995, I/283-284; Ateş, *a.g.e.*, I/381-383.

yasaklanmaktadır. Mümin bir köle, herhangi bir müşrikten daha değerli kabul edilmektedir. Kendileriyle evlenilecek müşrik erkekler ya da kadınlar, güzellik, zenginlik, soyluluk gibi maddî çekiciliklerine rağmen evlilik için uygun bulunmamaktadır. Çünkü Allah'a iman eden bir kimse benliğini manen yüceltmış, müşrik kimse ise alçaltmış, değersizleştirmiştir. Aynı şekilde, iman, insanı hem dünyada hem de âhirette yüceltir. Maddî avantajlar ise sadece dünyada üstünlük sağlarlar.<sup>23</sup>

Müminlerin müşriklerle evlenmesinin yasaklanmasının nedeni "onların ateşe çağırmaları"dır. Daha doğrusu müşrikler, insanı cehenneme götüren davranışlara, her türlü kötülüğe ve inkâra çağırırlar. Çünkü onlar doğru yola götürecek ilâhî kaynak ve rehberlikten yoksundurlar. Ayrıca bu tür evliliklerde, biri mümin diğeri müşrik iki kişi arasında kişilik açısından tam bir zıtlık söz konusudur. Birinin kalbinde imanın aydınlığı, diğerininkinde inkârın karanlığı vardır. Burada sözü edilen türden evlilikler, sevgi ve yakınlık ilişkileri, mümin bir kimseyi şirke götüren yollara yönlendirebilir. Mümin kimsenin müşrik eşini etkileyip, onun tevhit inancına yönelmesine vesile olması mümkündür. Fakat müşrik bir eşin, kocasını ya da karısını, çocuklarını şirk yollarına düşürmesi, batıl inancını onlara aşılması, onları imandan soğutması da aynı derecede mümkündür. Bu yüzden gerçek bir mümin, kendisini ve çocuklarını inkâra, Allah'a isyana ve ortak koşmaya zemin hazırlayacak olasılıklara imkân vermemeyi tercih eder.<sup>24</sup>

Evlilik yapmak suretiyle, müşriklerle dostluk ve yakın ilişkiler kurmak, pek çok konuda yıkımı ve tehlikeyi beraberinde getirir. Bu yıkımda ilk akla gelen, yeni neslin yetiştirilmesi konusudur.<sup>25</sup>

Aile yaşantısının en önemli ürünü olan çocuğun hangi inanca göre yetiştirileceği konusu, mümin ve müşrik bireylerden oluşan evliliklerde çatışmaya sebep olur. Tarafardan her biri çocuğun kendi inanç ve görüşüne göre yetiştirilmesi yönünde eğilim gösterecek, bu çatışma ve tartışma, her şeyden önce çocuğun gelişiminde büyük yıkımlara yol açacaktır. Kur'an, mümin ile müşriğin evlenmesini yasaklarken,

-----  
<sup>23</sup> eş-Şevkânî, *a.g.e.*, I/284; ez-Zuhaylî, *a.g.e.*, II/291; Yazır, *a.g.e.*, II/771-772; Ateş, *a.g.e.*, I/381.

<sup>24</sup> er-Râzî, *a.g.e.*, II/413; Ebû Abdullah Muhammed İbn Ahmed el-Kurtûbî, *el-Câmiu li Ahkâmî'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, III/54; Abdullah İbn Ahmed en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Tevîl*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1996, I/175; Muhammed Mahmûd Hicâzî, *et-Tefsîru'l-Vâzih*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1991, I/138; ez-Zuhaylî, *a.g.e.*, II/292; Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, Çev. Muhammed Han Kayani ve Diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989, I/138-139; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985, I/321.

<sup>25</sup> el-Kurtubî, *a.g.e.*, III/54; eş-Şevkânî, *a.g.e.*, I/284.

ailedeki uyumun yanında, çocuğun dinî açıdan yetiştirilmesi meselesini de temel olarak almaktadır.<sup>26</sup>

Evli çiftler, aynı zamanda anne-baba rolünü üstlenerek, çocukları için davranış modeli oluştururlar. Toplumun kültürel değerleri aile ortamında çocuklara aktarılır. Eğer eşlerin değerlerinde ve dinî inançlarında derin farklılıklar bulunuyorsa, çocuk yetiştirme anlayışları da doğal olarak farklılık gösterecektir. Bu farklılık hem eşler arasındaki uyumu bozabilecek hem de çocuğun yetişmesini olumsuz yönde etkileyecek gelişmelere zemin hazırlayabilecek niteliktedir. Evlilikte inanç uyumunu öngören ayetlerde çocukların dinî ve kültürel eğitiminden söz edilmez. Bununla birlikte müfessirler, evlilikte inanç uyumunu emir ve tavsiye eden ayetlerin hayata geçirilmesinin özellikle de aile içerisinde çocukların dinî gelişimine olumlu katkı sağlayacağı görüşündedirler.

Kur'an öğretileri doğrultusunda kendisi gibi Müslüman birisiyle evlenen kimse her şeyden önce çocuğunun dinî ve kültürel aidiyetinin belirlenmesinde, dinî kişiliğinin şekillenmesinde aile içi çatışma yaşamayacaktır. Aksine anne-baba tam bir uyum içerisinde çocuğun sağlıklı bir dinî kişilik geliştirmesine yardımcı olacaklardır.

Evlilik kurumu sayesinde aile hayatının temelleri atılır ve toplumsal kültür bu aile ortamında gelişir, şekillenir. Kültürel farklılığın en önemli belirleyicilerinden birisi inançtır. Yüce Allah mümin ile müşrik kimse arasında evlilik yasağı koyarak tevhit inancı ile şirk inancının doğduğu ve şekillendiği kültürel farklılıklara dikkat çekmektedir. Temelde birbirine zıt inançlara sahip olan erkek ve kadının paylaşabileceği ortak değerler çok azdır. Böyle kimselerin kültürel davranışlarında birbiriyle sürekli ters düşmeleri söz konusu olacağı için, uyuşmaları, anlaşmaları, evlilik hayatını huzur içerisinde sürdürmeleri oldukça güçtür. Bu nedenle Yüce Allah, eşler arasında çatışma çıkmasına ve sonuçta ailenin yıkılmasına yol açabilecek bir evlilik biçimini yani müminle müşriğin birbiriyle evlenmelerini yasaklamaktadır.

Hudeybiye antlaşmasından sonra Mekke'den kaçıp Medine'ye gelen Müslüman erkekler, antlaşma gereği geri iade ediliyorlardı. Fakat aynı zamanda Müslüman kadınlar da Medine'ye gelmeye başlamışlardır. Mekkeli müşrikler antlaşma gereği onların da iadesini istemişlerdir. Böylece kadınların da iade edilip edilmeyeceği

-----  
<sup>26</sup> Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2001, III/107-108, 113.

meselesi ortaya çıkmıştır. Bu meseleyi çözmek üzere aşağıdaki ayet nazil olmuştur:<sup>27</sup>

“Ey inananlar, mümin kadınlar göç ederek size geldiği zaman onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların gerçekten inanmış olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri döndürmeyin. Ne bu kadınlar onlara helâldir; ne de onlar bunlara helâl olurlar. Onların bu kadınlara sarfettikleri mehirlerini onlara verin. Ücretlerini (mehirlerini) kendilerine verdiğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmenizde sizin için bir günah yoktur. Kâfir kadınların ismetlerini (nikâh, akrabalık veya herhangi bir bağlarını) tutmayın (onlarla ilişkiyi kesin ve kâfirlere katılan kadınlara) harcadığınız mehri isteyin. Onlar da size katılan kadınlarına harcadıklarını istesinler. Bu size Allah'ın hükmüdür. Aranızda böyle hükmediyor. Allah bilendir, hikmet sahibidir.”<sup>28</sup>

Bu ayete göre, Müslüman bir kadın kâfir bir erkeğe, kâfir bir erkek de Müslüman bir kadına helâl değildir. Bir kadın, Müslüman olduğunda kâfir olan kocasıyla olan nikâhı sona erer. Mümin erkeklerin de müşrik olan eşleriyle olan nikâh bağları çözülür. Ayetteki “lâ hunne hıllun lehum velâ hum yehıllûne lehunne” yani “ne bu kadınlar onlara helâldir; ne de onlar bunlara helâl olurlar”, ifadesi, mümin kadınların kâfir erkeklerle nikâhlanmalarının helâl olmadığını karara bağlar. Allah, “velâ tûmsikû bîsami'l-kevâfiri” yani “kâfir kadınların ismetlerini (nikâh, akrabalık veya herhangi bir bağlarını) tutmayın” ifadesiyle, müminlere kâfirlerle olan nikâh bağlarını sona erdirmelerini emreder. Müminle müşrik arasında nikâh bağının olamayacağını açıklar.<sup>29</sup>

Evlilik, önemli ölçüde iki kişinin ortak amaçlar etrafında bir araya geldiği kurumdur. Eğer eşlerin dünyaya, kültürel değerlere, inanca bakış açıları arasında belirgin farklılıklar olursa, ortak amaçlarda buluşmaları zorlaşır. Çünkü din de insanı belli amaç ve ideallere yönlendiren kurumlardan birisidir. Dinî açıdan farklı amaç ve hedeflere güdülenmiş çiftlerin evlilik çatısı altında ortak idealler ve hedefler belirlemeleri zordur. İşte bu yüzden Yüce Allah, inanç ve ideal açısından arala-

<sup>27</sup> er-Râzî, *a.g.e.*, X/522; ez-Zuhaylî, *a.g.e.*, XXVII/140; el-Mevdudî, *a.g.e.*, VI/28.

<sup>28</sup> Mümtetine, 60/10.

<sup>29</sup> Ebu'l-Kâsım Cârullah Muhammed İbn Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995, IV/504-506; er-Râzî, X/522; Muhammed İbn Muhammed İbn el-Muhtâr eş-Şankitî, *Azva'u'l-Beyân fi İzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995, VIII/99-100; Muhammed Cemâluddin el-Kâsimî, *Tefsîru'l-Kâsimî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1994, VII/83; ez-Zuhaylî, *a.g.e.*, XXVII/142-143; el-Mevdudî, *a.g.e.*, VI/224; Bilmen, *a.g.e.*, VIII/3698-3699; Ateş, *a.g.e.*, IX/387; M. Zeki Duman, *Beyânu'l-Hak*, Fecr Yayınları, Ankara, 2006, III/209.

rında kapanmaz bir uçurum bulunan mümin ve müşriğin birbiriyle evlenmelerini yasaklamaktadır.

Aynı dinî inanca mensup olmak, doğal olarak insanları birbirine yaklaştırır, aralarında yakınlık ve samimiyet meydana getirir. Aynı şekilde evlilik de karı kocayı sevgi ve yakınlık bağlarıyla birbirine bağlar. Dolayısıyla hem din bağının hem de evlilik bağının oluşturduğu sevgi ve yakınlaşma çiftler arasında güçlü bir birliktelik meydana getirir. İnanç bakımından aralarında derin farklılıkların bulunduğu kişiler, birbirine karşı içten bir yakınlık duygusu geliştiremeyebilirler. Evlilik ise temeli sevgi ve yakınlık üzerine inşa edilen bir kurumdur. Bu yüzden daha işin başında eşler arasında uyum sorunu baş gösterebilir.

İşte Yüce Allah, bu sebeplerden dolayı eş seçerken inanç birliğini dikkate almayı önemli bulmaktadır. Evlenecek kişilerin aralarındaki beşerî bağları ortak bir imanla pekiştirmelerini istemektedir. Eş olarak seçilen kişinin hem maddî yaşamda hem de manevî yaşamda yoldaş olabilmesini bir ihtiyaç olarak görmektedir.

Kur'an, Kitâb ehlinin, Allah'a iman ediyor oluşunu ve aslı bozulmuş olsa bile inançlarının kaynağında tevhid geleneğinin bulunmasını, putperestlikten, müşriklikten, tanrı tanımazlıktan ayrı tutmaktadır. Kitâb ehlinin dinî açıdan İslâma benzer yanlarını dikkate alan Kur'an, bu benzerliği hesaba katarak onların kadınlarıyla evlenmeye izin vermektedir:

“Bugün size iyi ve temiz şeyler helâl kılındı. Kendilerine Kitap verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. İnanan, namuslu, hür kadınlar ve sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar –zina etmezsiniz, gizli dost tutmaksızın, namuslu biçimde mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir.”<sup>30</sup>

Bu ayette Yahudilere ve Hristiyanlara işaret edilmektedir. Onların yani Ehlikitabın hür ve namuslu kadınlarıyla evlenmeye izin verilmektedir. Ayette Kitâb ehli kadınların müminlere helâl olduğu belirtilmekte ama bunun tersi yani mümin kadınların Kitâb ehli erkeklerle evlenip evlenemeyeceğine dair bir açıklama yapılmamaktadır. Hz. Peygamber devrinden beri Müslüman kadınların, başka din mensuplarıyla evlenemeyecekleri konusunda görüş birliği vardır.<sup>31</sup>

-----  
<sup>30</sup> Mâide, 5/5.

<sup>31</sup> en-Nesefî, *a.g.e.*, I/394; el-Kâsimî, *a.g.e.*, III/55; Ebû Bekr Câbir el-Cezâîrî, *Eyseru't-Tefâsîr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1995, I/595; Hicâzî, *a.g.e.*, I/483; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tsz., I/328; el-Mevdudî, *a.g.e.*, I/374; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*,

Eş seçiminde aynı dinden olmanın evlilik uyumuna katkı sağlayacağı bir gerçektir. Hatta aynı dine inanan eşlerin dinî değerlere bağlılık derecelerindeki yakınlık ve benzerlik bile bu uyumu daha da güçlendirir. Bununla birlikte ilke olarak Kur'an'da farklı dinden olan yani Hıristiyan ve Yahudi olan bir kadını eş olarak almaya izin verilmektedir. Yüce Allah, burada Hıristiyan ve Yahudilerin Allah'a imanlarını dikkate almaktadır. Bu konuda Müslümanlarla aralarındaki inanç benzerliğini asgarî şart olarak görmektedir. Fakat Yüce Allah Kitâb ehli bir kadınla evlenmeye izin verirken onların iffetli olmalarını şart koşmaktadır. Yani kendisiyle evlenilecek Kitâb ehli kadın, sağlam ahlâkî değerlere sahip olmalı ve bu değerleri davranışa dönüştüren bir kişilik geliştirmelidir.

Kitâb ehli kadının, sonradan bozulmuş olsa bile, aslı tevhid geleneğine dayanan bir dine bağlı olması ve dinin temel ahlâkî erdemlerini taşıması şartıyla Müslüman bir erkeğe eş olmasına izin verilmiştir. Ehlîkitap kadınlarıyla evlenilmesine izin verilmesi durumu, evlilik uyumu açısından, teşvik edilen bir durum değildir. Sadece asgarî inanç ve ahlâkî karakter koşullarını taşıdığı için tanınan bir ruhsattır. İslâm dini ile Hıristiyanlık ve Yahudilik arasındaki temel farklılıkların ve dinî aidiyet meselesinin eşler arasında uyum sorununa yol açabileceği göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Bu yüzden eş seçiminde ideal uyumu sağlama konusunda aynı dinden olma, hatta dindarlık ve dini yaşama konusunda benzer özelliklere sahip olma hem dinin hem de psiko-sosyal gerçekliğin önerdiği bir ilkedir.

Yüce Allah'ın Kitâb ehl-i kadınlarla evlenmeye izin vermesi, eş seçiminde inanç ve dini yaşama konusunda birbirine en çok benzeyen çiftlerin birbirini eş olarak tercih etmeleri konusunun önemini gözden düşürmez.

Müslüman bir erkeğin Kitâb ehli bir kadınla evlenmesine izin verilirken, erkeğin "kavvâme" yetkisine sahip olduğu bir aile yapısı göz önünde bulundurulmuş olabilir. Güçlü, ataerkil anlayışın hâkim olduğu koşullarda böyle bir evliliğe müsaade edilmiş olabilir. Ailenin dinî aidiyetinin ve kültür yapısının erkek tarafından belirlendiği ve şekillendirildiği aile anlayışı esas alınmış olabilir. Başta çocuk yetiştirme olmak üzere erkeğin belirleyiciliğinin kadın tarafından onaylandığı bir aile anlayışı çerçevesinde Kitâb ehli kadınla evlenme izni verilmiş olmalıdır. Özellikle çocuk yetiştirme konusunda erkeğin ve aile çevresinin aidiyetlerinin, dinî inanç ve değerlerinin belirleyici olduğu, kadının da bu duruma rıza gösterdiği bir koşulda

-----  
Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1997, s. 185; Bilmen, *a.g.e.*, II/731; Ateş, *a.g.e.*, II/471-473.

Kitâb ehli kadınlarla evlenmeye müsaade edilmiş olabilir.

## 2. Eşler Arasında Karakter Uyumu (İffet Karakteri)

İnsanın, cinsel isteklerini sorumluluk bilinciyle, ölçülü ve dengeli olarak karşılamasıyla ortaya çıkan şahsiyet yapılanmasına iffet denir. İffet kavramı klâsik İslâm düşüncesinde, cinsel alanda ahlâklî olma konusunu da içine alacak şekilde genel manada bir kullanıma sahiptir.

Klâsik İslâm düşünürlerine göre iffet, dört temel ahlâkî erdemden biridir. Bu erdemler, adalet, hikmet, şecâat ve iffet şeklinde bir bütünlük arz eder. Kindî, (260/873) Eflatun'dan beri kabul edilen anlayışı izleyerek, temel erdemleri hikmet, necdet (yiğitlik) ve iffet olarak sınıflar. Ona göre iffet, bedenın korunması ve geliştirilmesi için gerekli olan şeyleri sağlama, gereksiz olan şeylerden uzak durma davranışdır.<sup>32</sup>

Klâsik İslâm düşüncesindeki iffet anlayışı İbn Sinâ'nın (980/1037) görüşlerine de aynen yansır. Ona göre iffet, şehvet gücünün her türlü aşırılıktan alıkonulup orta bir noktada tutulmasıdır. İffet, isteklerin bütünüyle bastırılmasını engellediği gibi, aşırı boyutlara varmasına da mani olur. Yeme-içme, cinsel ilişki gibi eğilimlerden elde edilen hazlara ölçü koyar. Onları aklın kontrolüne verir, doğru düşüncenin sınırları içinde kullanır.<sup>33</sup>

İslâm düşünürleri, iffeti dört temel ahlâkî erdemden birisi olarak kabul eder. İffet esasına uygun davranış, bedenın korunmasını ve geliştirilmesini sağlayan girişimlerin yapılmasını, bunun aksi girişimlerden uzak durulmasını öngörür. İffet ilkesi, behîmî nefsi (şehvî gücü) hedef alıp her türlü isteğin, şehvet gücünün (yeme, içme, cinsel ilişki gibi eğilimlerin) aşırılıktan alıkonmasını, bütünüyle bastırılmamasını ya da serapa serbest bırakılmamasını, ölçülü bir şekilde karşılanmasını amaçlar. İslâm düşünürleri iffet ilkesinin kapsamını, çok sayıda ahlâkî erdemi de içine alacak şekilde geniş tutmuşlardır. Cinsel eğilimin ahlâkî kontrol altına alınmasını da iffet eğiliminin kapsamı içerisinde değerlendirirler.

Dar anlamda iffet ise, ahlâk kurallarının kınadığı her türlü cinsel zevkten uzak durmaktır. Karı koca arasında, evlilik kurumu çerçevesinde normal cinsel ilişkiler

-----  
<sup>32</sup> Mustafa Çağrııcı, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, Mustafa Çağrııcı, M.Ü.İ.F.A.V. Yayınları, İstanbul, 1989, s. 42-43; Hasan Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşâret Yayınları, İstanbul, 1995, s. 209.

<sup>33</sup> Abdurrahman Dodurgalı, *İbn Sina Felsefesinde Eğitim*, M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul, 1995, s. 133-134.

kurmak iffetlilik kabul edilir.<sup>34</sup> Türkçede de iffet, cinsel konularda ahlâk kurallarına bağlılık ve namus manasına gelmektedir.<sup>35</sup>

Kur'an'da iffet kelimesi Arapça istifal kalıbıyla cinsel eğilimin ahlâkî kontrolü anlamında kullanılır.<sup>36</sup> Kur'an, Hz. Yûsuf'un iffetli davranışını "ista'same" fiiliyle anlatır.<sup>37</sup> Yine "hasane" fiiliyle birlikte kullanılan çeşitli ifadelerle cinsel konularda iffetli olma davranışı dile getirilir.<sup>38</sup> Cinsel alanda iffetlilik Kur'an'da ayrıca "ferc" ve "hıfz" kelimeleri birlikte kullanılarak anlatılır.<sup>39</sup> Kur'an'ın, üzerinde önemle durduğu erdemlerden biri olan iffet karakteri, aynı zamanda evli eşler arasında uyumu sağlayan faktörlerin başında gelir.

Eşlerin eğlencelerinde ve sosyal hayatta takındıkları tutumlar ile para konusundaki hırslarının ölçüsü evlilik uyumunda dikkate alınmalıdır. Evlilikte, eşlerin hayata bakışları ve ilgi alanlarının ortak olması, karşılıklı uyum için bir ihtiyaçtır. Eşlerin taşıdıkları kişilik özellikleri, geçmiş yaşantı ve tecrübeleri birbirine ne kadar yakın ve benzer olursa, evlilikte işler o kadar yolunda gider. Birbirinden farklı karakterlere sahip olan, zevkleri ve huyları birbirine uymayan, kişilik yapıları arasında büyük farklar bulunan, ayrı düşünce kalıpları olan eşlerin anlaşmalarında güçlükler yaşanır.

Kur'an, eşler arasındaki kişilik ve karakter uyumuna "iffet" karakterini esas alarak yaklaşır. Çünkü iffetli olmak, evlilik söz konusu olduğunda ilk akla gelen karakterdir. Kur'an'a göre, evlenecek olan eşler iffet konusunda benzer karakter özellikleri ortaya koyabilmelidirler. İffetli olabilmeyi ve kalabilmeyi başarabilmiş birisinin yine aynı özelliklere sahip birisiyle evlenmesi önemli bir karakter uyumudur. Kur'an bu uyumu o derece önemli görür ki, konuya dinî açıdan bağlayıcılık bile getirir. İffetsiz bir kimsenin iffetli bir kimseyle evlenmesine izin vermez. Bunu bir tavsiye olarak değil, dinî bir emir olarak gerekli görür:

"Zina eden erkek, zina eden veya ortak koşan kadından başkasıyla evlenemez; zina eden kadın da zina eden veya ortak koşan erkekten başkasıyla evlenemez.

<sup>34</sup> Paul Foulque, *Pedagoji Sözlüğü*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1994, s. 225.

<sup>35</sup> İsmail Parlatır ve diğerleri, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, I/1048; Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 786.

<sup>36</sup> Nûr, 24/33.

<sup>37</sup> Yûsuf, 12/32-33.

<sup>38</sup> Nisâ, 4/54-55; Mâide, 5/5; Enbiyâ, 21/91; Tahrîm, 66/12.

<sup>39</sup> Müminin, 23/1-8; Nûr, 24/30-31; Ahzâb, 33/35; Meâric, 70/23-32.

Böyleleriyle evlenmek müminlere haram kılınmıştır.”<sup>40</sup>

Bu ayet, Mekke ve Medine’de zina ile tanınmış, kapıları işaretli olan, kendilerini satan kadınlarla evlenebilmek için bazı Müslümanların Hz. Peygamber’den izin istemeleri üzerine nazil olmuştur.<sup>41</sup>

Zinakâr bir kimse, zinadan vazgeçip tevbe etmemiş bir kimseye ya da müşriğe denk bir eş olabilir. Mümin ve erdemli bir kimse böyle birisine eş olamaz. Müminlerin ahlâken düşük kimselerle evlenmeleri doğru görülmemiştir.<sup>42</sup>

Düşük karakterli insanlar yine kendileri gibi aşağılık kimselerle uyum içerisinde yaşayabilirler. Zinaya düşkün olan kadınlar iffetli ve iyi ahlâklı kimselerle evlenmeye cesaret edemezler. Çünkü iffetli ve erdemli erkeklerin zina gibi çirkin davranışlara hoşgörülü olmayacaklarını bilirler. Karakterleri ve davranışları arasında uyum ve benzerlik bulunmayan kimseler arasında yakınlık ve sevgi oluşmaz. Bu tür uyumsuzluklar nefret ve ayrılıklara yol açar.<sup>43</sup>

Zinakâr birisiyle evlenmenin haram kılınması, birçok kötülüğe sebebiyet vermesi, zararlara yol açması dolayısıyladır. Böyle bir girişim, erdemli bir kişinin kötü kimseye benzemesine, onu taklit ekmesine ortam hazırlayabilir. Kötü kimseye birlikte bulunduğu için adının kötüye çıkmasına neden olabilir, doğan çocukların nesebi hakkında kötü zanna sebebiyet verebilir. Huzurlu bir aile yaşantısı sürme imkânını ortadan kaldırabilir. Bozulmamış kişiliğe sahip olan kimseler iffet karakterinden yoksun olan kimselerden doğal olarak nefret ederler, uzak durmaya çalışırlar. Temiz karakterli kimseler, bozuk ve kötü karakterli kimselerle evlilik yapmaktan kaçınırlar.<sup>44</sup>

Zina eden bir kimseye evlenilemeyeceği hükmü, yaptıklarında ısrar eden ve tevbe edip durumlarını düzeltmeyenler içindir. Çünkü insanlar, içtenlikle tevbe edip durumlarını iyileştirdikten sonra dinen zinakâr sayılmazlar. Zina eden kadın ya da erkek tevbe etmek suretiyle geri kalan hayatlarında iyi kimseler olabilirler.

-----  
<sup>40</sup> Nur, 24/3.

<sup>41</sup> ez-Zemahşerî, *a.g.e.*, III/207; İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997, III/273; İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Çev. Mustafa Altınkaya ve Diğerleri, Ekin Yayınları, İstanbul, 1998, VI/314.

<sup>42</sup> el-Mevdudî, *a.g.e.*, III/432.

<sup>43</sup> Ahmed Mustafâ el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, VI/323; Bilmen, *a.g.e.*, V/2320.

<sup>44</sup> ez-Zemahşerî, *a.g.e.*, III/206; el-Merâğî, *a.g.e.*, VI/324; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, II/326; Bilmen, *a.g.e.*, V/2320.

İffetli bir Müslüman, vaktiyle zina etmiş birisiyle evlenebilir. Elverir ki, bir daha iffetsizlik yapmaya kalkışmaz. Tevbe etmeden önce yaptıkları zina, evliliklerine engel olmaz. Bununla birlikte, öteden beri iffet karakterine sahip, namussuzluğa bulaşmamış kimselerle evlenmek ise tercih sebebidir.<sup>45</sup> Çünkü zinakâr eş tevbe edip gerçekten iyi ve erdemli bir insan olsa bile, iffetli eş, eşinin sadakatinden tamamen emin olamayabilir, ona karşı az da olsa kuşku besleyebilir. Vaktiyle zinaya bulaşmış eşine karşı kuruntu ve vesveseden kendini tamamen kurtaramayabilir.

Günümüzde, içinde yaşadığımız toplumda, zina filini işleyen erkeklerin, evlenecekleri kadının iffetli ve zina etmemiş olmasını istediklerini görürüz. Kendileri dinen ve ahlâken kusurlu oldukları hâlde, iffet karakteri açısından kusursuz bir kadını kendilerin lâıık bulduklarına tanıklık ederiz. Kendileri gibi zina etmiş bir kadınla evlenmek söz konusu olsa, onu asla kendilerine yakıştıramazlar. Oysa kendileri de en az o kadın kadar ahlâkî ve dinî açıdan kusur işlemişlerdir. Nedense erkekler, geleneksel yapının kendilerine tanıdığı ayrıcalığın verdiği aymazlıkla, namuslu ve erdemli insan rolünü oynamayı ve bu sahte role uygun olarak da gerçekten iffetli bir kadınla evlenmeyi tercih ederler. Bu tür erkekler, evlenecekleri kadının iffetli olmasına büyük özen ve dikkat gösterirken, dönüp kendi hâllerine bakmayı akıl edemezler, etseler bile işlerine gelmez. Onların gözünde zina suçunu işlemiş kadınlar, kişilik olarak değer kaybına uğramışlardır. Oysa aynı suçu kendileri de işledikleri hâlde, kendilerine toz kondurmazlar. Kur'an'da zinakâr erkeklerle zinakâr kadını birbirine lâıık gören ayet, kendilerini erdemliymiş gibi kabul edip, zina suçu işleyen kadınları kendilerine lâıık görmeyen zinacı erkeğin durumuna açıklık getirmektedir. Kur'an, dolaylı olarak, zina eden ama zina etmiş kadını kendine lâıık görmeyen erkekleri nefis muhasebesine davet etmekte, onları kendi kişiliklerini gözden geçirmeye çağırmaktadır.

Zinakar erkeklerin bu tutumlarının asıl sebebi, iffetli kadınlarla aralarında bir karakter uyumunun sağlanması değildir. Zina eden kadın her toplumda aşağılanır, değersiz görülür. Zinacı erkek aşağılanmış, iffetsiz bir kadınla evlenmek istemez. Toplum, erkeğin zinasını tolere ederek onu açıkça aşağılamadığı için, o da kendini değerli görmeyi sürdürür. İffetli bir kadınla evlenen zinacı erkek, toplumdaki statüsünü korumayı hedefler. Bu tür evliliklerde zinacı eş, evlilik sonrası yaşamda iffetli ve sadık olmayı başarabilirse evlilik uyumunu sürdürebilir. Aksi takdirde iffetli eşin, zinacı kocayı sonsuza kadar kabullenmesi, içine sindirmesi mümkün olmaz.

<sup>45</sup> İbn Kesir, *a.g.e.*, III/273; el-Cezâirî, *a.g.e.*, III/547; Derveze, *a.g.e.*, VI/315; el-Mevdudî, *a.g.e.*, III/432; Bilmen, *a.g.e.*, V/2321.

Evlilikteki uyumsuzluk er ya da geç kendini gösterir. Zinacı erkek, iffetli kadını karakter açısından kendisine yakın bulduğu için değil, toplumsal statü ve benzer durumlara bağlı olarak tercih eder.

Kur'an yorumcuları, zinayı alışkanlık hâline getirmemiş ve zinadan tevbe etmiş ve ona bir daha dönmemeyi başarmış kimseleri iffetli kimseler kategorisinde değerlendirmektedirler. Bu değerlendirmeye ilke olarak biz de katılıyoruz. Fakat burada zinayı alışkanlık hâline getirip getirmemenin ölçüsü belli değildir. Zinakâr kimsenin ne kadar süreyle bu iffetsizliği yaşadığı ve sonra tevbe ettiği konusu da üzerinde durulmaya değerdir.

İlke olarak zinadan tevbe etmiş bir kimsenin iffetli birisiyle evlenmesini mümkün görüyoruz. Bununla birlikte, evlilik uyumu ve kalplerin temizliği açısından her zaman için iffetli kalabilmiş birisinin yine iffetli birisiyle evlenmesinin doğru olacağını düşünüyoruz.

Zina edenin yine zina edenle evleneceğini ifade eden ayet, dinî hüküm ve bağlayıcılık açısından değerlendirildiğinde, zinadan tevbe edenin bu kapsamdan çıkarıldığı şeklinde yorumlansa da, evlilik uyumu ve ailenin mutluluğu açısından zâhirî bir anlama sahiptir. Ayet evlenecek eşler arasındaki karakter uyumunu garanti altına almaktadır. Evlilik söz konusu olduğunda ilk akla gelen karakter, iffettir. Ayet her zaman iffetli olmayı başarmış kimselerin, eş seçiminde yine kendileriyle aynı karakter özelliğini taşıyanları tercih etmelerini salık vermektedir. Bu durum evlilik uyumunu önemli ölçüde garanti eder. Aksi takdirde, tevbe edip zinadan vazgeçse bile, eşlerin birbirlerine kuşkuyla bakmaları, hatta işler yolunda gitmediğinde bu durumu birbirinin başına kakmaları muhtemeldir.

Kur'an, eşler arasındaki karakter uyumuna yalnızca iffet karakterini örnek vermiştir. Oysa insanın çok sayıda karakter özelliği vardır. Dolayısıyla diğer karakterler konusundaki uyum da evlilik ilişkilerini etkiler. Kur'an'ın bir örnekle ele aldığı karakter uyumu sorununu diğer karakterlere de genellememiz yanlış olmaz. Aynı kişilik özelliği konusunda birbirine zıt karakterlere sahip olan eşler arasında uyum sorunu yaşanabileceğini söyleyebiliriz. Örneğin, sahip olma eğilimi konusunda eşlerden birinin çok hırslı ve cimri, diğerinin, mala karşı ilgisiz ve savurgan olması aile içerisinde çatışma ve gerilime yol açabilir.

Kur'an, ahlâkî gelişim açısından birisine benzer ve yakın kişileri evlilik açısından birbirine lâyık görür. Konuyla ilgili bir ayette, Hz. Âişe gibi erdemli bir kadının

Hız. Peygamber gibi üstün ahlâk modeli bir insana eş olarak lâıık olduğuna işaret eder:

“Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler kötü kadınlara; iyi kadınlar iyi erkeklere; iyi kadınlar da iyi erkeklere mahsustur. Bunlar (Peygamber, Âişe, Safvan), onların dediklerinden uzaktırlar. Kendilerine Allah’tan bir mağfıret ve cömertçe bir rızık vardır.”<sup>46</sup>

Bu ayet yukarıdaki Nisâ sûresi 3. ayetinin anlamını ifade etmekte, açıklığa kavuşturmakta ve onu pekiştirmektedir. Bu ayetteki “el-habısât kelimesi o ayetteki “ez-zânı” kelimesinin karşılığı, “et-tayyibât” kelimesi de iffetli olma durumunun karşılığıdır.<sup>47</sup> Ayetteki “el-habısât”, zina eden kötü kadınlar; “et-tayyibât” da namuslu kadınlar anlamındadır. Buna göre ayette zina eden erkeklerin zina eden kadınlarla uyum sağlayacakları, birleşecekleri, onlara denk olacakları, ilgi duyacakları, yakınlık gösterecekleri, onların temiz ve namuslu kadınlarla ilişkilerinin olmayacağı; iffetli ve erdemli kadınların da kendileri gibi iffetli erkeklerle evlenecekleri, iffetsiz ve zina eden erkeklere ilgi duymayacakları bildirilmektedir.<sup>48</sup>

Bu ayet “İfk olayı” ile ilgilidir. Hız. Âişe’ye namus iftirası atanları kınamaktadır. Erdemli kadın ve erkeklerin birbirlerine -evlilik çerçevesinde- ilgi duyacaklarını haber vermektedir. Temiz karakterli kimseler, kötü niyetli kimselerin ortaya attıkları yakıştırmalardan uzaktırlar. Herkes kendi karakterine uygun olanı sever ve onunla birlikte yaşamak ister. Aynı şekilde her türlü gúnahtan masum olan Peygamber’in eşı de iffetli ve temiz karakterlidir. Hem Peygamber hem de eşı her türlü iffetsizlik yakıştırmasından uzaktır. Peygamber ailesi, iftiracıların yaydıkları iffetsizlik söylentilerinden beridir. Aynı şekilde İfk olayına konu edilen Safvân isimli sahabi de, her türlü iffetsizlik yakıştırmasından uzaktır. Genel olarak da namuslu ve erdemli hiçbir kimseye namus iftirası atılamaz.<sup>49</sup>

-----  
<sup>46</sup> Nûr, 24/26.

<sup>47</sup> eş-Şevkânı, *a.g.e.*, IV/23; el-Kurtubı, *a.g.e.*, XII/141; Ateş, *a.g.e.*, VI/172.

<sup>48</sup> Ebu’l-Hasen Ali İbn Muhammed İbn Habıb el-Mâverdı, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, tsz, IV/84; eş-Şevkânı, *a.g.e.*, IV/23; Abdurrahman İbn Nâsir es-Sa’dı, *Teyşiru’l-Kerîmi’r-Rahmân fi Tefsiri Kelâmi’l-Mennân*, Müessetü’r-Risâle, Beyrut, 1996, s. 514; Yazır, *a.g.e.*, V/3493-3494; Ateş, *a.g.e.*, VI/172.

<sup>49</sup> el-Mâverdı, *a.g.e.*, IV/85; eş-Şevkânı, *a.g.e.*, IV/23; el-Kurtubı, *a.g.e.*, XII/141; el-Kâdi Nâsiruddin el-Beyzâvı, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vil*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1988, II/120; es-Sa’dı, *a.g.e.*, s. 514; Yazır, *a.g.e.*, V/3494-3495; Ateş, *a.g.e.*, VI/172.

### ***C. Hz. Peygamber'in Hadislerinde Eş Seçiminde Kriterler***

Kur'an'ın eş seçiminde öne çıkardığı inanç ve ahlâk kriteri Hz. Peygamber'in hadislerinde de vurgulanır. Bunun yanında Hz. Peygamber eş seçiminde fiziksel çekicilik ve sosyo-ekonomik faktörlerin de dikkate alındığını / alınması gerektiğini açıklar. Öncelikle Kur'an'da yapıldığı gibi eş seçiminde din ve ahlâk olgusuna dikkat çeker. Dindar eş seçilmesini tavsiye ederek, hem inanç açısından hem de ahlâkî erdemler açısından üstün nitelikli kişilerin eş olarak seçilmesini önerir. Bunun yanında "mal", "soyluluk", "güzellik" gibi kavramları kullanarak eş seçiminde maddî ve fiziksel kriterlerin de göz ardı edilemeyeceğini belirtir.

Nitekim günümüzde evlilik uyumunu konu edinen disiplinler de, eş seçiminde, yaş, giyim ve davranış estetiği, zekâ seviyesi, fiziksel ve sağlık durumu, meslek, sosyal statü, eğitim düzeyi, ekonomik güç, kişinin içinde büyüdüğü aile yapısı, örf ve âdetler, kültür, mizaç, ilgi alanları, zevkler, beklentiler gibi pek çok kriterin evlilik uyumunda etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Hz. Peygamber de din ve ahlâk uyumundan sonra, diğer maddî konularda da eşler arasında uyum sağlanmasını önemli görmüştür:

"Kadın şu dört şeyinden ötürü nikâhlanır: Malından, soyundan, güzelliğinden ve dindarlığından. Sen dindar olanını seç; böylece mutlu olursun."<sup>50</sup>

Hadise göre, bir kadının eş olarak seçiminde dört temel özellik vardır. Birincisi, kendisiyle evlenilecek eşin mal sahibi olmasıdır. Evlendikten sonra kocanın, hanımının rızası dahilinde bu maldan faydalanması meşrudur. Evlenilecek kadında tercih edilen özelliklerden bir diğeri soyluluktur. İnsan doğal olarak kendi aile çevresinin itibarıyla övünür gurur duyar. Üçüncü kriter, güzelliğidir. Burada aranan her türlü güzelliğidir, ama özellikle de kişinin birlikte yaşayacağı kadının güzelliği akla gelir. Dinî bakımdan güzel olan bir eş ile diğer maddî güzelliğe sahip bir eş arasında tercih yapmak gerekirse dindarlık açısından güzel olan tercih edilir. Eş adaylarının eşit derecede dindar olmaları durumunda, aynı zamanda maddî açıdan da güzel olanı seçmek isabetli olur. Dördüncü özellik ise kadının kişiliğinin dindarlığıdır. Çünkü bu özellik sadece dünyada değil, ahirette de iyilik getirir. Dindar ve olgun kişilik sahibi birisinin evlilik kriterleri arasında en çok dikkat etmesi gereken özellik budur. Çünkü dindarlık böyle bir kimsenin amaç ve gaye olarak en çok istediği şeydir. Hadis burada, özel manada dindar bir eş ile yakınlık ve ilişki içerisinde olmayı teşvik eder. Bu sayede dindar bir kimseyle olumlu bir ahlâkî etkileşime girebilmeyi,

<sup>50</sup> Buhârî, Nikâh, 15; Ebû Dâvud, Nikâh, 2.

olumsuz, yıkıcı etkileşimden uzak kalabilmeyi garanti eder.<sup>51</sup>

Hz. Peygamber, olgun kişiliğe sahip bir kadınla evlenmenin, kişiyi dünya yaşantısında huzurlu ve mutlu edebileceğine işaret eder. Konuya kadın açısından baktığımızda da benzer bir sonucun çıkacağını söyleyebiliriz. Ahlâkî açıdan olgun bir erkek, eşi için dünyada huzur ve mutluluk kaynağı olmaya her zaman için adayıdır:

“Dünya bir metadır, dünya metanın en hayırlısı sâliha bir kadındır.”<sup>52</sup> Sâliha kadın ile kastedilen namuslu, terbiyeli, dindar kimselerdir. Böyle bir kimsenin eşini mutlu edeceği büyük bir olasılıktır. Ev ortamında huzur ve uyum bulamamak, kişi için en büyük şanssızlıktır. Bu huzur ve uyumu sağlayacak eş ise bir insanın dünyada sahip olabileceği en büyük nimettir.<sup>53</sup>

Hz. Peygamber, evlenecek çiftlerin inanç ve ahlâk uyumu konusunda yakın çevrelerine de sorumluluk yükler. Toplumu, dinî ve ahlâkî kişilik açısından uyumlu kimseleri evlendirmede yardımcı olma konusunda görevlendirir:

“Din ve ahlâk itibarıyla hoşunuza giden bir kişiden teklif aldığınız takdirde onu evlendirin. Eğer böyle davranmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne ve düzensizlik olur.”<sup>54</sup>

Hz. Peygamber, eş seçiminde din ve ahlâk uyumunu iki temel kriter olarak ele almıştır. Burada din uyumu denildiğinde, bir Müslümanın seçeceği eşin her şeyden önce kendisi gibi Müslüman olması akla gelir. Bunun yanında dini yaşama konusundaki samimiyet ve kararlılık konusundaki benzerlikler de din uyumu kapsamında değerlendirilebilir. İlgili ayetlerde de belirtildiği gibi kendisiyle evlenilecek kişi, iffet karakterine sahip olmalıdır. Bunun yanında her türlü ahlâkî erdemi kişiliğinde toplamış eşlerin uyumunun daha kolay olacağı da bir gerçektir.

Hz. Peygamber, aralarında din ve ahlâk uyumu olan evlilik adaylarının evlendirilmesini teşvik etmiştir. Bunun yapılmaması hâlinde toplumda karışıklık ve düzensizlik çıkacağından söz etmiştir. Hz. Peygamber’in bu sözünden şunu anlayabiliriz: Din

-----  
<sup>51</sup> Bedrüddin Ebû Muhammed Mahmûd İbn Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî, Mısır, 1972, XVI/275-276; Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak el-Azîmâbâdî, *Avnu'l-Ma'bûd*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995, VI/34.

<sup>52</sup> Müslim, Radâ, 17.

<sup>53</sup> Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1978, VII/7128.

<sup>54</sup> Tirmizî, Nikâh, 3.

ve ahlâk uyumu olan kişiler birbiriyle evlendirilmediğinde, bir başka deyişle, maddî faktörlerin etkisiyle din ve ahlâk uyumu olmayan kişiler birbiriyle evlendiğinde çiftler arasında uyumsuzluk ve sorunlar çıkabilir. Karı kocanın oluşturduğu aile, toplumu meydana getirdiği için, onların uyumsuzluğu ve huzursuzluğu toplumun huzursuzluğu ve düzensizliği anlamına gelir.

Hiz. Peygamber, aralarında denkliğin bulunduğu evlilik adaylarının evlenmelerinin geciktirilmemesini ister. Evlilik adayları arasında denkliğin olması, evliliğin geciktirilmemesini gerektirdiğine göre, denk ve benzer bir aday buluncaya kadar da ihtiyatlı ve özenli olmak gerekir:

“Üç şey geciktirilmez: “Vakti gelmiş namaz, hazır bulunan cenaze namazı, dengi bulunan bekâr kadın.”<sup>55</sup> Hiz. Peygamber, burada evlilikte denklige açık bir şekilde vurgu yapmıştır. Denkligi belli bir alanda denklik olarak değil, genel bir denklik olarak ifade etmiştir. Bu yüzden burada sözü edilen denkligi, hem din ve ahlâk yönünden hem de fiziksel, ekonomik ve sosyolojik yönden denklik şeklinde anlamamız mümkündür. Kısacası eşler arasında denklige konu olabilecek her türlü kriter bu kapsamda değerlendirilebilir.

#### *D. Fıkıh Literatüründe Kefâet (Denklik)*

Eş Seçiminde benzerliklerin dikkate alınması prensibi fıkıh literatüründe “kefâet” kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Temel Fıkıh ekolleri eş seçimindeki denklikte dinî ve ahlâkî kişilikteki benzerlik ve yakınlığı ön plâna çıkarmışlardır. Fıkıh bilginlerinin bu yaklaşımında, Kur’an’ın ve hadislerin genel ilkeleriyle, konuya ilişkin özel esasları etkili olmuştur. Bununla birlikte fıkıh bilginleri, içinde yaşanan toplumun sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak birçok beşerî kriteri de evlilikte denkliğin ölçüsü olarak öne sürmüşlerdir.

Kefâet bir fıkıh terimi olarak, evlenecek eşler arasında belli hususlarda benzerliğin, denkliğin bulunmasını, daha çok evlenecek eşlerden erkeğin kadına denkliliğini ifade eder. Evleneceği kadına denk olabilecek özellikleri taşıyan erkeğe “küfüv” denilir.<sup>56</sup>

-----

<sup>55</sup> Tirmizî, Salât, 13, Cenâiz, 73.

<sup>56</sup> Muhammed Ali İbn Ali İbn Muhammed et-Tahânevî, *Keşşâfu Istulâhâtî'l-Fünûn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut, 1998, IV/54; Abdurrahman el-Cezîrî, *Kitâbu'l-Fıkıh ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, tsz., IV/54; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, XXV/166; Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, Risale Yayınları, İstanbul, 1992, IX/182.

Denklik, evlilik hayatında istikrarın korunması ve eşler arasında mutluluğun gerçekleştirilmesi için birtakım sosyo-kültürel meselelerde eşitliğin sağlanmasıdır. Herkesin kendi ailesi seviyesinden eş seçmesi evin ve ailenin huzur temelidir. Çünkü her iki tarafın yaşayış tarzında büyük farklar bulunmayacağı için, günlük hayatın bütün cephelerinde uzlaşma sağlanabilecektir. Bu husus önemsenmez ve küçük görülürse, içten içe beklenmedik sıkıntılar ve huzursuzluklar baş gösterebilir.

Evlenecek çiftin birbirine uygun ve denk olması genel hatlarıyla hemen hemen bütün toplumlarda aranan, gerekli görülen bir husustur. Denklik düşüncesi, bir yönüyle toplumlara özgü normlara, diğer yönüyle de evlenmenin amaçlarına dayanmaktadır.

Klâsik dönem İslâm fıkıh bilginlerinin çoğunluğu, kendi dönemlerindeki sosyo-kültürel koşulları dikkate alarak, evlilikte uyumu sağlama ve olası uyumsuzluklar yüzünden ortaya çıkabilecek zararları önleme amacıyla kefâeti nikâh akdinin bağlayıcılık şartı olarak görmüşlerdir. Bazı fıkıh âlimleri ise, kefâetin evlilikte hukukî bir şart ve gereklilik sayılmasını doğru bulmamışlardır. Kefâetin evliliklerde dikkate alınmasının yararlı olacağını söylemekle yetinmişlerdir.<sup>57</sup>

Kefâet konusunda denklik kriterlerini en geniş tutan fakihler Hanefîlerdir. Hanefî mezhebine göre erkeğin evleneceği kadına soy, Müslüman oluş, hürriyet, meslek, dindarlık ve zenginlik olmak üzere altı noktada denk olması gerekir.<sup>58</sup>

İmam Şâfiî evlilikte denkliği, dindarlık, soy, meslek, sanat, hürriyet, bedensel ve zihinsel sağlık konularında gerekli görür. Diğer Şâfiî fakihleri iffet, zenginlik ve yaş konusundaki denkliği de bu şartlara eklemişlerdir.<sup>59</sup>

Ahmed İbn Hanbel, evlilikte denklik meselesinde sadece din ve takvâ<sup>60</sup> ile meslek ve sanat kriterlerine itibar edilmesi gerektiği görüşündedir. Hanbelîler, bu

<sup>57</sup> Alâuddîn Ebî Bekr İbn Mes'ud el-Kâsimî, *Kitâbu Bedâi'u's-Sanâi'*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmî, Beyrut, 1974, II/317; Kemâluddîn Muhammed İbn Abdolvâhid İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr*, Matbaatu Mustafa Muhammed, Kahire, tsz., II/417; el-Cezîrî, *a.g.e.*, IV/56; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1976, II/72-73; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV/167; Zuhaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, IX/184.

<sup>58</sup> *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV/167; Zuhaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, IX/190.

<sup>59</sup> Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II/68; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV/167; Zuhaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, IX/191.

<sup>60</sup> Dindarlık ve takvada denklik aranması gerektiğini savunanlar, görüşlerini Nûr sûresi 3. ayete dayandırmışlardır: "Zina eden erkek, zina eden veya ortak koşan kadından başkasıyla evlenemez; zina eden kadın da zina eden veya ortak koşan erkekten başkasıyla evlenemez. Böyleleriyle evlenmek müminlere haram kılınmıştır."

iki kriterin yanında hürriyet, soy ve zenginlik, meslek ölçülerini de sayarlar. İmam Mâlik, din ve takva, bedensel ve zihinsel engellilik konularının dışında evlilikte kefâet ölçüsü aranamayacağı düşüncesini savunur.<sup>61</sup>

### Sonuç

Yüce Allah, eş seçimiyle ilgili kriterlerden, iman ve iffet karakterini ön plâna çıkarır. Bu iki unsur, Allah katında çok üstün ve özel bir yere sahiptir. Bu unsurları kişiliğinin ayrılmaz parçası hâline getirebilmiş bir insan da aynı şekilde Allah katında değerli ve seçkin bir yer edinir. Kadın ve erkek evlendiklerinde bir bütün hâline gelirler. Yüce Allah, aileyi oluşturan her iki parçanın da iman ve iffet açısından aynı değerde olmasını dilemektedir. İlâhî irâde, iman ve iffet değerleriyle donanmış bir mümine bunlardan yoksun olan birisini eş olarak lâıyk görmektedir. İnanç ve iffet konusunda eşler arasındaki uyum ya da uyumsuzluk konusunun ailenin geleceğini etkileyeceği bir gerçektir. Fakat Kur'an'a göre eşler arasındaki inanç ve iffet uyumunun metafizik bir yönü de vardır. Eşler arasındaki inanç ve iffet uyumsuzluğunun aileye ve topluma verebileceği zararların yanında, bu uyumsuzluk ilâhî irade tarafından da kabul edilmemektedir.

Aslında eş seçiminde belli benzerlik kriterlerini esas almak, öteden beri ve hâlen bireylerin doğasında ve toplumların yapısında var olan bir gerçekliktir. Özellikle yapılan bilimsel araştırmalar, insanlarda, eş seçerken benzerlikleri hesaba katma eğiliminin varlığını doğrulamaktadır. Kur'an'daki ve Hz. Peygamber'in hadislerindeki eş seçimiyle ilgili emir ve tavsiyeler, bireylerin doğasında ve toplumların yapısında var olan bir olguya dinî bir şekil vermekten, ilâhî bir değer yüklemekten, metafizik bir motivasyon sağlamaktan ibarettir.

Evli çiftler arasında eş uyumunun önemli ölçüde sağlanması, mutlaka her evlilikte olumlu sonuçlar doğuracaktır diye bir şart yoktur. Ama uyum kriterlerinin çoğunun eşler arasında örtüşme sağlaması, evliliğin sürekliliğini güçlendirir, çıkabilecek sorunların çözümünü kolaylaştırır. Evlenen çiftin her biri, ayrı bir insandır. Dolayısıyla aralarında benzer özellikler ne kadar çok olursa olsun, tam bir örtüşme hiçbir zaman mümkün olmayabilir. Eş seçiminde benzer özelliklerin gözetilmesine ne kadar özen gösterilirse gösterilsin, her alanda bu benzerliği sağlamak da mümkün

-----  
<sup>61</sup> Ebu Muhammed Abdullah İbn Ahmed İbn Muhammed İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Mektebetü'l-Cumhûriyyetü'l-Arabiyye, Kahire, tsz., VI/482; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II/67-68; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV/167-168; Zuhaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, IX/190-191.

değildir. Bu güçlüklerle ve sınırlılıklara rağmen, hem günümüzdeki bilimsel araştırmaların verileri hem de dinî referanslar eş seçiminde benzer özellikleri mümkün olduğunca sağlama konusunda çaba harcamayı tavsiye ederler.

Evliliği konu edinen ilmî disiplinlerin yapmış olduğu araştırmalar, eş seçiminin evlilik uyumunda önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa bu olgu, İslâm fıkıh literatüründe “kefâet” olgusu çerçevesinde yer almış ve asırlar boyu Müslümanların bu konudaki sorunlarına çözümler sunmuştur. Yine Kur’an’ın ve Hz. Peygamber’in evlilik uyumu konusundaki emir ve tavsiyeleri asırlarca Müslüman toplumların evlilik sorunlarına çözüm getirmiştir. Günümüzde, Kur’an, hadis ve fıkıh ilminin eş seçimi ve evlilik uyumuyla ilgili sunduğu sosyo-kültürel miras, yeniden gözden geçirilmeli, modern ilmî araştırmaların verileriyle desteklenip sistematikleştirilmeli ve bu doğrultuda insanların evlilik sorunlarına çözümler üretilmelidir.